

Наманган вилоят тарихи ва маданияти Давлат музейи Адабиёт

бўлими мудираси: Нигорахон Мўминова

Тарихан ҳар бир халқ ёки миллат ўзининг минг йиллик анъана, урф-одат, маросимлари билан бошқа миллатлардан ажралиб турган. Бунга яна бир қатор маънавий тушунчаларни ҳам келтириб ўтиш мумкин. Аммо оддий халқ ишонадиган ва унга риоя этадиган шундай маънавий, диний тадбиру маросимлар борки, буни бошқа халқларда айнан кузатиш қийин. Шу боис ҳар бир халқнинг ўзлигини намоён этиб турадиган бу каби мерослар қадимдан халқ оғзаки ижоди намуналари, фольклор таркибида бўлган. Такрорланмас бундай анъаналар маданиятлараро турли-туманликни кўрсатиб, уларни бир-биридан камситмаган ҳолда ажратиб келган. Дунё суръатининг жадаллашуви барча жабҳаларда, жумладан, моддий ва маънавий соҳада ҳам қатор ўзгаришларга олиб келди. Натижада ривожланган жамиятлар ўз имкониятларини намоён эта бошлашди.

Мустақиллик шарофати билан номоддий маданий маросимиз ҳам қайта тикланди. Мазкур атама кейинроқ пайдо бўлсада, унинг моҳиятида, туб илдизида халқимизнинг қадимий фольклор ҳамда миллий хунармандчиликка оид билим ва кўникмалари, одат, маросим, байрамлар, шунингдек, ижро санъати намуналари ётади. Бу тушунчанинг соҳага айланиб, бугун дунё бўйлаб эътироф этилаётгани-глобаллашув жараёни билан боғлиқ. Дунё миқёсида маданиятлар умумлашуви-оломон маданияти хавф солиб турган бир пайтда ҳар бир халқнинг урф-одатлари, маросим ва удумлари ҳақида сўз юритиши бугуннинг долзарб масаласи бўлиб турибди. Буни ҳис этган халқлар ҳозирда ўз миллий меросини сақлаб қолиш, уни муҳофаза қилиш ва келажак авлодга етказиш борасида кенг кўламли кураш олиб бормоқда. Хусусан, ЮНЕСКО 1990 йиллардаёқ Инсоният номоддий маданий меросни муҳофазалаш таклифи билан чиқди. Мазкур ташкилот шу бугунгача моддий меросни муҳофаза қилиш борасида конвенция ва

концепциялар ишлаб чиқиб, номоддий мерос бўйича кўтарган таклифлари бу соҳадаги илк қадамлардан бўлди. 2001 йил ЮНЕСКО номоддий маданий мерос таърифини келишилган ҳолда ишлаб чиқиш мақсадида аъзо давлатлар ва нодавлат ташкилотлар ўртасида сўров ўтказди. Махсус бир таърифга келишилгач, 2003 йил 17 октябрь куни Париж шаҳрида Номоддий маданий мерос муҳофазаси бўйича Конвенция қабул қилинди.

Ўзбекистон ҳукумати ҳам 2008 йили ушбу Конвенцияни ратификация қилиб, унга аъзо бўлди. Шу муносабат билан номоддий маданий мерос масаласи давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йил 7 октябрдаги 222-сон қарорига мувофиқ 2010-2020 йилларда номоддий маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш, асраш, тарғиб этиш ва улардан фойдаланиш Давлат дастурининг қабул қилиниши ўзига хос тарихий воқеага айланди. Ушбу дастурни ижро этишга республикамизнинг 38 та ташкилот ва муассасалари бириктирилди. Ҳозирги кунда Республика маданият муассасалари фаолиятини ташкил этиш илмий-методик марказига давлат ва нодавлат ташкилотларнинг номоддий маданий мерос масалалари бўйича фаолиятини мувофиқлаштирувчи муассаса мақоми берилди.

Бунинг туб моҳиятини англаш учун моддий ва номоддий маданий меросларнинг ўзаро фарқини билиб олиш мақсадга мувофиқ. Давлатимизнинг “Маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисида”ги Қонунида белгиланганидек, “Моддий-маданий мерос-тарихий, илмий, бадиий ёки ўзгача маданий қимматга эга бўлган ансамбллар, диққатга сазовор жойлар ва ёдгорликлардир”.

Номоддий маданий мерос эса тарихий, илмий, бадиий ёки ўзгача маданий қимматга эга бўлган урф-одатлар, халқ ижодиёти (сўз, рақс, мусика, томоша санъати), шунингдек, халқ бадиий хунармандчилиги ва амалий санъати билан боғлиқ билимлар, кўникмалар, асбоб-анжомлар, артефактлар, маданий маконлардан ташкил топган.

ЮНЕСКО Конвенциясининг 2-моддасида номоддий маданий меросга

куйидагича таъриф берилган: “Номоддий маданий мерос” ҳамжамиятлар, гуруҳлар ва баъзи ҳолларда алоҳида шахслар томонидан ўз маданий меросларининг бир қисми сифатида тан олинган одатлар, тақдим ва ифода шакллари, билимлар ва кўникмалар, шунингдек, улар билан боғлиқ асбоб-ускуналар, предметлар, артефактлар ва маданий муҳитни билдиради.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш жоизки, муҳтарам Президентимиз ташаббуси ва саъй-ҳаракатлари билан маданият ва санът, маданий мерос туризм соҳаларига жуда катта эътибор қаратилиб, ўзига хос ғамхўрлик кўрсатилмоқда. Шунингдек, соҳага доир кўплаб қарор ва фармонлар имзоланиб, соҳа ривожига учун кенг имкониятлар яратилмоқда. Эндиликда бунга жавобан соҳа вакилларидан фақат сидқидилдан ишлаш, маданий меросларимизни тарғиб этиш ва уни келажак авлодларга етказиш каби вазифаларни бажариш талаб этилади. Бу вазифаларни бажаришда барча касбдошларимизга куч-ғайрат, шижоат тилаб қоламиз.

Фойданалинган адабиётлар.

1. “ Ўзбекистон миллий энциклопедияси “ - 2002-йил- 3-боб.
2. “ Мозийдан садо” – илмий-амалий, маънавий-маърифий журнал.
3. “ Энциклопедик луғат” 1991-йил.
4. “Адабиёт мухити” тарихидан рисоласи. 2019-йил.